

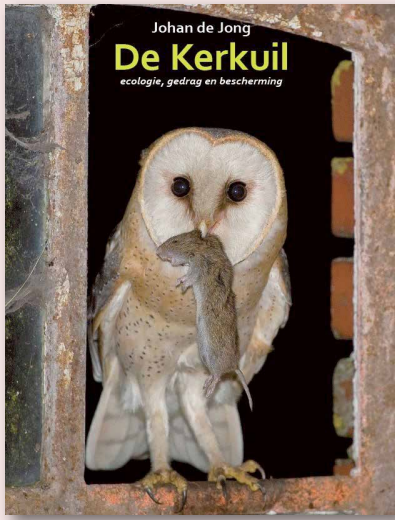
De Kerkuil – ecologie, gedrag en bescherming

Johan de Jong 2017

RBF, Drachten

ISBN 978-90-903055 9 2

Harde kaft, 192 pp. Prijs € 24.95

Waarschijnlijk is er geen soort in Nederland die zoveel geprofiteerd heeft van de inzet van vrijwilligers als de Kerkuil. Mede als gevolg daarvan nam de populatie toe van het absolute dieptepunt na de strenge winter van 1978/79 (slechts 100 broedparen), naar het voorlopig hoogste aantal van 3155 in 2007. Aan de basis daarvan staat Johan de Jong, kerkuilenbeschermmer van het eerste uur. In 1983 (er werden toen al weer 263 broedgevallen vastgesteld), verscheen van zijn hand de eerste Nederlandstalige monografie, eenvoudigweg *De Kerkuil* geheten. In 1995 verscheen een update (reeds 1005 broedparen), eveneens *De Kerkuil* geheten. Sindsdien is niet alleen het aantal Kerkuilen explosief gegroeid, maar ook de hoeveelheid kennis enorm toegenomen. De hoogste tijd dus voor een nieuwe update. Deze is er nu. In oktober 2017 verscheen (34 jaar na de eerste en 22 jaar na de tweede) van de hand van dezelfde auteur een nieuwe monografie, wederom *De Kerkuil* geheten, maar nu met ondertitel 'ecologie, gedrag en bescherming'. Telde de eerste monografie 77 pagina's, de tweede 136, in de derde is het aantal pagina's toegenomen tot 192. Een mooie

afspiegeling van de toegenomen inspanningen en hoeveelheid kennis. Bij elkaar vormen ze een prachtig tijdsbeeld van de ontwikkeling van het beschermingswerk. Naast de traditionele aandacht voor het plaatsen van nestkasten en het verbeteren van het (voedsel)biotoop zijn daar in 2017 prominent het verminderen van het aantal verkeersslachtoffers en het voorkomen van predatie door Steenmarters bijgekomen. Beide zaken die ten tijde van het verschijnen van de eerste monografie nog niet echt van belang werden geacht. De tijd en energie die gestoken zijn in het ontwerpen van een kerkuilenonvriendelijk hectometerpaaltje (deze worden vaak gebruikt om langs de snelweg te jagen met alle risico's van dien) werd pas bij de 22ste (!) variant eindelijk beloond. Ook de aandacht voor de onwenselijkheid van het houden van (Kerk)uilen in gevangenschap vormt een nieuw, maar helaas noodzakelijk hoofdstuk in deze fraai uitgevoerde monografie. Terecht krijgt het bijvoeren als methode om Kerkuilen de winter door te helpen minder nadruk dan in 1983 en ligt het accent meer op biotoopverbetering en het creëren van voor muizen gunstige omstandigheden.

Na hoofdstukken over uilen en mensen, ondersoorten, fysieke aanpassingen aan de duisternis en geluiden, is er vanzelfsprekend veel aandacht voor het leefgebied, menu en de broedbiologie. Uit braakbalanalyses van maar liefst 1365344 prooidieren uit de periode 1929-2016 blijkt dat de Veldmuis weliswaar de meest aangetroffen prooi is, maar dat Bos- en Huisspitsmuizen - bij veel predatoren niet erg in trek - prominent op plaats 2 en 3 staan. In het hoofdstuk over broedbiologie wordt uitvoering aandacht besteed aan de ontwikkeling van de nestjongen, rijkelijk voorzien van illustratieve foto's. Vooral de uit de 'Barn Owl' overgenomen foto's van jongen van 7 tot 63 dagen oud, zijn kostelijk om te zien. Jammer is wel dat er blijkbaar geen tijd en/of ruimte was de enorme hoeveelheid broedbiologische informatie uit vele duizenden broedsels te analyseren, die in de loop van meer dan 35 jaar bijeen moet zijn gebracht door vrijwilligers uit geheel Nederland.

Hier ligt zeker een uitdaging voor een volgende publicatie. De explosieve groei van de populatie in de afgelopen decennia is zeker niet in de laatste plaats veroorzaakt door het enorme aantal nestkasten dat vanaf het einde van de jaren zestig is opgehangen. Welke rol biotoopverbetering en prooideraanbod daarbij spelen, blijft helaas wat onderbelicht. Feit is dat de soort sterk reageert op de muizenstand waarbij vooral de veldmuis een belangrijke rol lijkt te spelen.

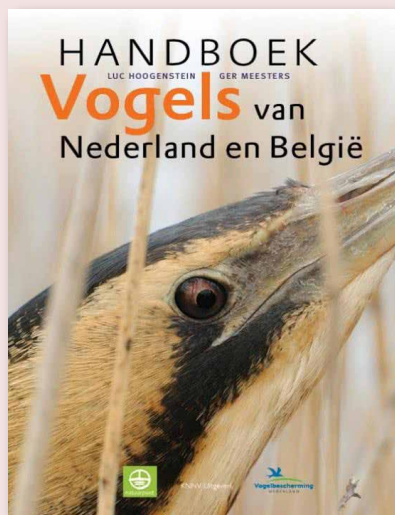
Ruim 40 pagina's zijn (terecht) ingeruimd voor het werk van de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland en de duizenden vrijwilligers die in de beschreven periode jaar in jaar uit letterlijk de boer op gingen om nestkasten te plaatsen, adviezen te geven en jongen te ringen. Bij de recensent leverde de oorkonde, uit te reiken bij 5 jaar achtereenvolgend een succesvol broedgeval, een warme blik van herkenning op. In de eerste helft van de jaren tachtig werden deze uitgereikt aan erfbewoners om waardering uit te drukken en de omgeving van Winterswijk bleek toen een van de landelijke bolwerken. Er zijn toen heel wat oorkondes uitgereikt. De 17 regio's waarin de werkgroep georganiseerd is, komen één voor één aan bod hetgeen talloze smakelijke anekdotes oplevert. Zo bleken de schoorsteenuilen in Garyp geen Steenuilen noch Kawkwtjes, maar Kerkuilen te zijn die wel een heel warme broedplek uitgezocht hadden. Vermakelijk is de 'wonderbaarlijk geslaagde adoptie van Steenuilen door een kerkuilenbroedpaar, (Johan Drop). In de veronderstelling dat het een uit het nest gevallen jonge Kerkuil betrof, hadden de erfbewoners het dier (dat dus een Steenuil bleek te zijn) teruggezet in de kerkuilenkast. Opmerkelijk is het broedgeval in een eeuwenoude kastanjeboom in Nijmegen; een natuurlijke broedplaats die in Nederland nog maar weinig schijnt voor te komen, maar die bijvoorbeeld in Engeland minder zeldzaam is. Dat roept wel de vraag op hoeveel Kerkuilen er niet in een nestkast broeden, maar in andere *man-made constructions* als schuren en andere gebouwen. In 1983, maar ook in 1995 blijkt dit nog veelvuldig voor te

komen. Hoe algemeen is dit fenomeen anno 2017 nog? Bijzonder element in dit hoofdstuk vormen trouwens de schitterende foto's van 'hofleverancier' André Eijkenaer. Zijn prachtige beeld van een Kerkuil met een vers gevangen Veldmuis in een roestig stalraam (zo ziet hij ze graag) siert terecht de omslag.

Met 'De Kerkuil' heeft Johan de Jong zijn *hatrick* voltooid. Opnieuw is een boeiend hoofdstuk toegevoegd aan de kennis van de Kerkuil in Nederland. Van harte aanbevolen aan iedereen die in deze boeiende nachtbraker geïnteresseerd is. – *Ronald van Harxen*

Handboek Vogels van Nederland en België

Luc Hoogenstein & Ger Meesters 2017
KNNV Uitgeverij, Zeist
ISBN 978-90-5011-580-3
Harde kaft, 344 pp. Prijs: € 29,95

Het zoveelste vogelboek zal je je afvragen? Na de eerste druk in 2009 verscheen in 2017 de derde druk van Handboek Vogels van Nederland en België. De makers, Luc Hoogenstein en Ger Meesters hebben niet simpel een herdruk gemaakt, maar in deze derde druk is er veel veranderd en geactualiseerd, te beginnen bij de voorkant. Je hebt echt het idee dat het een heel nieuw boek is. De nieuwe versie is ook zo'n 30 pagina's

dikker en omvat voor het eerst ook België. Achterin is een katern ingevoegd met alle waargenomen vogelsoorten vanaf 1800 in ons land en in België. Dat zijn er in ons land inmiddels 517 en er komen nog bijna jaarlijks één of meer soorten bij. Dit maakt het boek nog completer dan het al was. Beetje verwarrend is dat er ook Belgische soorten in de totaalijst staan waarbij niet duidelijk wordt uit de legenda dat die soort alleen in België is waargenomen. Zo is het Hazelhoen alleen in België gezien en nooit in Nederland. Wat verder opvalt is dat ten opzichte van de eerste druk de verspreidingskaarten gesneuveld zijn. Waarom die verdwenen zijn is mij niet helemaal duidelijk geworden.

Omdat ook België is opgenomen in het boek, staat naast de Nederlandse en wetenschappelijke soortnaam ook de Franse naam vermeld. Was het veel moeite geweest om ook de Engelse en eventueel de Duitse naam te vermelden? Het voordeel van zo'n nieuwe recente druk is dat ook de meeste actueel namen gebruikt kunnen worden. En er is wel weer wat veranderd in de wetenschappelijke naamgevingen.

In dit boek is er voor gekozen om een jaarbalk af te drukken waarop te zien is wanneer de vogel in ons land verblijft. In een zijkolom wordt beknopte informatie gegeven over de aantallen, voortplanting en Rode Lijst-status. Nuttige verbeteringen ten opzichte van vorige drukken.

Wat opvalt zijn de grote staande foto's die her en der het boek sieren. Omdat het boek een staand formaat heeft, is het vaak lastig om geschikte foto's te vinden, want de meeste vogels 'doen het beter' in een liggend formaat. Er is voor gekozen om de vogels groot in beeld te plaatsen, maar dat wringt in een aantal gevallen bij zo'n staand formaat. Dan had ik liever wat meer landschap en wat minder vogel gezien, zoals de foto van de Rietzanger op pagina 8. Helaas is de foto van de Zwarte Specht, wel erg geschikt om staand af te drukken, op een van de laatste pagina's niet echt scherp.

De foto's bij de soortteksten zijn duidelijk en in een aantal gevallen vernieuwd ten opzichte van de vorige druk. Persoonlijk vind ik het nooit prettig dat de naam van de fotograaf in initialen bij de foto staat in plaats van voluit.

De illustraties zijn in alle drie de drukken niet veranderd. Over het algemeen redelijk tot goede tekeningen die de vogels in allerlei kleden en houdingen weergeven. In sommige gevallen is er ook een biotooptekening toegevoegd die helaas in veel gevallen wel wat klein is afgebeeld en geen recht doet aan de sfeer die de tekening uit zou moeten stralen. Overigens had ik in deze nieuwe druk liever de tekeningen van Elwin van der Kolk gezien, zoals dat wel gedaan is in de Zakgids Vogels van Nederland en België die dezelfde lay-out heeft qua lettertype en kleurgebruik.

Net als de vorige drukken is het boek zeer compleet, ziet er verzorgd uit en staat alle informatie die relevant is erin. Een groot compliment aan de makers. Voor wie zich verder wil verdiepen in de Nederlandse en Belgische vogelsoorten een prima boek. Het is geen determinatieboek, maar een compleet overzicht van alle soorten die bij ons en de zuiderburen voorkomen met nuttige informatie. Als je daarnaast de Zakgids Vogels van Nederland en België erbij hebt voor het snelle opzoekwerk, kom je goed beslagen ten ijs als vogelaar. – *Harvey van Diek*